

KAPITTEL 8

Islam, muslimer og humor

Shoaib Sultan

Abstract: Humour has always been prevalent in Muslim communities. This chapter examines various aspects of Islam, Muslims and humour with an emphasis on humour in popular culture today. The focus is on humour performed by comedians with a Muslim background rather than humour about Muslims from non-Muslims. First, a historical context from the Muslim world is presented, including the many humorous stories about the figure Mulla Nasruddin who lived 700 years ago in what is now Turkey. The main part of the chapter, however, concerns Muslim humour in a modern context, including both humour in the Muslim world today and Muslim humour in the West. Muslim stand-up comedians, represented by the American comedian group *Allah Made Me Funny*, and humour about and with Muslims in sitcoms, such as the Canadian series *Little Mosque on the Prairie*, are examined.

Keywords: humour, Islam, Muslims, Nasiruddin, *Allah Made Me Funny*, *Little Mosque on the Prairie*

Introduksjon

Islam, muslimer og humor er et tema mange har meninger om, enten de selv er muslimer, eller bare kjenner til islam gjennom medienes fremstillinger. Noen vil benekte at muslimer har humor, andre vil si at humor og islam ikke hører sammen. Den førstnevnte påstanden er det enkelt å tilbakevise. Det er ikke vanskelig å finne frem til muslimer av ulike slag som har en utpreget sans for humor og som lar sin humoristiske sans komme til uttrykk i ulike sammenhenger – både privat og offentlig. Slik sett er humor et allmennmenneskelig fenomen. Hvorvidt humor og islam hører sammen er derimot et mer intrikat spørsmål, som avhenger både av hva

som menes med humor, og hva humoren eventuelt gjør med religionen. Det finnes ting innen islam som man som muslim ikke ville tenke på å spøke med, uten at dette uten videre gjør islam forskjellig fra andre religioner og religiøse tradisjoner. Tilsvarende vil gjelde for eksempel innen jødedommen og kristendommen. Hva enkelte kan få seg til å gjøre ut fra et ønske om å krenke religionene og deres tilhengere, er et annet spørsmål.

Ut fra min kjennskap er det ikke skrevet mye om temaet islam, muslimer og humor, i det minste ikke med et innenfra-perspektiv på islam. Ulrich Marzolph, professor i islamstudier ved Georg-August-Universität Göttingen, gir en oversikt over temaet i boken *Humour and Religion* (Marzolph, 2012). Hans utgangspunkt som filologisk forsker er særlig humor i historisk arabisk litteratur. Dette er verdifullt, men det er noe annet enn det som er tema i dette kapitlet. Her vil jeg undersøke ulike aspekter knyttet til islam, muslimer og humor med vekt på nåtiden og humor i populærkulturen. Jeg fokuserer først og fremst på humor med muslimer og i mindre grad på humor på bekostning av muslimer.

Kapitlet er disponert på følgende måte: Først vil jeg se nærmere på muslimsk humor i en historisk kontekst i den muslimske verden. Deretter går jeg inn på muslimsk humor i en moderne kontekst. Dette inkluderer humor i den muslimske verden. Her har humor om politiske og religiøse ledere en relativt stor plass. Deretter følger en gjennomgang av muslimsk humor i Vesten. Som eksempler på muslimsk humor i Vesten gjør jeg rede for standup-komikere, humor om og med muslimer i fiksjonsserier og filmer. Dessuten gir jeg et innblikk i det digitale fenomenet internett-memer med både muslimsk og humoristisk innhold.

Det finnes mye humor i muslimske samfunn, og slik har det alltid vært (jf. Marzolph, 2012, s. 172–175). Stereotypiene om muslimer som humørløse sinnatagger har ikke grobunn i virkeligheten. Dessverre har likevel en slik forestilling blitt underbygget av en rekke terrorangrep, demonstrasjoner og protester i vestlige land. Særlig karikaturstriden i 2005, i kjølvannet av *Jyllands-Postens* publiseringer av karikaturtegninger av profeten Muhammed med etterfølgende demonstrasjoner, boikotter og konflikter, ga næring til slike stereotypier. Men også voldelige hendelser før dette, som terrorangrepet i USA 11. september 2001, har spilt en viktig rolle i konstruksjonen av forestillingen om den sinte muslimen.

Terrorangrepet mot det franske satiremagasinet *Charlie Hebdo* i 2015 bidro til ytterligere å forsterke dette bildet av muslimer. I likhet med andre stereotypier må riktignok ideen om den sinte muslimer uten humor kunne sies å ha en kjerne av sannhet i seg. Noen muslimer mener at humor er galt og ikke noe som muslimer skal bruke sin tid på. Etterdønningene av karikaturstriden og terrorangrepene preger fortsatt den offentlige diskursen om muslimer. Disse hendelsene har dessuten betydning for rammene for muslimsk humor i offentlig sammenheng i Vesten. Men før jeg sier noe mer om dette, ønsker jeg å gå historisk til verks ved å ta for meg humortradisjonen som kjennetegner muslimske land.

Historisk humor i den muslimske verden: Fortellinger om Mullah Nasreddin

I Midtøsten, på det indiske subkontinent og i Sentral- og Nord-Afrika finnes det en rik tradisjon av humor og satire knyttet til muslimer. Her finner vi mange skråblikk på temaer som diskuteres i muslimske samfunn. Et slikt eksempel er historiene om underdoggen Mulla Nasreddin (skrivemåtene på navnet endrer seg fra sted til sted).¹

Mulla Nasreddin Hodje er en kjent skikkelse som går igjen i mange fortellinger fra den muslimske verden. Mullaen fremstår som en tilsynelatende naiv og enfoldig mann, men som likevel ofte overrasker med klokskap og skarpe blikk. Under ulike navn finnes historiene om ham i store deler av den muslimske verden. Nasreddin er en historisk person, en religiøs leder, dommer og filosof som levde for 700 år siden i det som i dag er Tyrkia. Nasreddin skal i virkeligheten selv ha brukt mye humor for å illustrere sine poenger, ofte gjennom å gjøre narr av seg selv. Det er mye visdom skjult i denne humoren. En historie jeg personlig liker godt går som følger:

Mulla Nasreddin kom en gang hjem etter en lang reise. Han var invitertert hjem til en av byens ledere på middag, og dro rett til middagen. Han var skitten og svett etter reisen, og ble plassert ved enden av bordet. Der ble han servert rester og dårlig mat. Nasreddin ble lei seg og gikk deretter

---

1 En del av fortellingene er utgitt på norsk i Bringsværd (2000).

hjem for å vaske seg og kom senere tilbake til selskapet kledd i dyre, nye klær. Denne gangen ble han plassert øverst ved bordet hos verten, og der fikk han servert mye velsmakende mat. Han tok av seg kappen og begynte å dyppe den i suppen. «Hvorfor gjør du det?» spurte verten. «Jo, det er jo tydeligvis klærne og ikke meg som er invitert hit i dag!»

Ofte er Nasreddin bare morsom, men han kan også ha et skråblikk på kjønnsroller. Et eksempel er historien om da en kvinne og en mann kom inn på Nasreddins rom. Her opptrer han som en religiøs lærd som gir råd. Kvinnen klaget: «Jeg gikk på gata her om dagen, da denne mannen, som jeg aldri har møtt før, kom bort til meg og kysset meg! Jeg krever rettferdighet!». «Jeg er enig i at du fortjener rettferdighet,» sa Nasreddin. «Derfor anbefaler jeg at du også kysser ham og tar hevn på denne måten.»

En siste historie som kanskje ikke har så mye moral, men allikevel litt humor på Nasreddins egen bekostning, lyder som følger:

En gang innledet Nasreddin en samtale med en fremmed mann. Det gikk en stund. På et tidspunkt spurte han: «Hvordan går det med forretningene?» «Veldig bra», svarte den fremmede mannen. «Så, kan du låne meg 50 kroner?» Den fremmede svarte: «Nei. Jeg kjenner deg ikke godt nok til å låne deg penger.» «Det er merkelig!» svarte Nasreddin. «Der jeg bodde før, ville ikke folk låne meg penger fordi de kjente meg, og nå som jeg har flyttet hit, vil ikke folk låne meg penger fordi de ikke kjenner meg!»

De mange fortellingene om Nasreddin viser at samfunn preget av islam har hatt rom for humor. I dag virker humoren ganske ufarlig og pedagogisk, men det må forstås på bakgrunn av at mange av historiene ble til for flere hundre år siden.

Humor rettet mot politiske og religiøse ledere

Moderne humor i muslimske land er ofte av typen svart galgenhumor med et ironisk blikk på egen situasjon. Humor fungerer ofte som en mekanisme for å takle vanskelige tider. Det finnes også eksempler på humor rettet mot samfunnets ledere, mot de som oppleves som undertrykkere, og er dermed et verktøy for å fremføre ramsalt kritikk av samfunnet.

I Pakistan florerer det for eksempel mange vitser med et skråblikk på korrupsjon og dobbeltmoral. Humoren fungerer som en kritikk som blir forstått både av folk flest og de som rammes, men den er vanskeligere å få has på enn artikler i pressen eller andre «seriøse» kanaler.

Religiøse ledere går heller ikke fri fra denne typen humor. Humor om religiøse ledere eller deres dobbeltmoral forekommer titt og ofte. Også religiøse institusjoner kan få sitt pass påskrevet. Religionen som læresystem kritiseres imidlertid sjelden. Det er ikke legitimt å drive gjøn med religion som sådan. Likevel finnes det mange vitser som omhandler Gud, himmelen og helvetet. Humoren er imidlertid ikke direkte rettet mot trosforestillingene, selv om disse kan utgjør et bakteppe. Her er et typisk eksempel:

En pakistansk politiker dør og krever å få se både himmelen og helvetet før han bestemmer seg for hvor han vil tilbringe evigheten. Etter å ha sett begge steder, der paradiset fremstår som vakkert, hyggelig og fredelig, men kanskje litt kjedelig, og helvetet er som et eneste stort party, så bestemmer han seg for at han skal tilbringe evigheten på det sistnevnte stedet. Sjokkert spør englene om det virkelig er dit han vil. Jo da, han er sikker. Når politikeren så kommer til helvetet, er virkeligheten en helt annen – med folk som skriker og bærer seg i smerte. Han krever å få snakke med selveste Djevelen, og får audiens. «Du løy for meg», sier politikeren. «Nei da, vi drev bare valgkamp», lyder svaret.

Humor er et sterkt og viktig verktøy i motstanden mot og kritikken av undertrykkende regimer. Dette likner i stor grad på narren vi finner i klassisk europeisk middelalder. Da som nå viser det seg at en komiker kan ta tak i ting og kommer med kritikk, der andre blir nødt til å bøye av. Den gang Egypt ble styrt av diktatoren Hosni Mubarak florerte det for eksempel vitser om ham.

En vits gikk ut på at Mubarak er på en flyreise med sine rådgivere. Mubarak tar ut noen tusenlapper og spør hvordan pengene kan brukes for å gjøre egypterne lykkelige. En rådgiver foreslår at de kaster tusenlappene ut av flyet, for da vil de komme til en egyptisk familie og gjøre dem lykkelige. En annen rådgiver foreslår at sedlene deles i to bunter som kan kastes ut etter tur, og dermed gjøre to egyptiske familier lykkelige. Den siste rådgiveren foreslår at Mubarak putter sedlene i sin egen

lomme, for deretter å hoppe ut av flyet, for da vil alle egyptiske familier bli lykkelige.

Det finnes også en vits om Mubarak som gjør narr av ideen om at diktatoren må finne seg en arving. Sønnen til Mubarak var lenge tiltenkt å overta etter ham, og Mubarak ville at de religiøse institusjonene skulle rettferdiggjøre det hele. Han tilkaller derfor en lærd som er kjent for å etterkomme hans ønsker. Til alles store overraskelse nekter vedkommende. Når den lærde blir spurt om hvorfor han gjør dette, siterer han et vers fra Koranen som sier at en ikke kan ha et seksuelt forhold til noen som en av foreldrene har hatt et slikt forhold til. Spøken er todelt og handler både om hva man mener Mubarak gjorde med landet, men også hvordan den sekulære Mubarak var opptatt av å ty til religion dersom det kunne gagne ham selv.

Muslimsk humor i Vesten

Muslimsk humor i Vesten dreier seg i stor grad om tre temaer. Et toneangivende tema er utfordringer knyttet til å være praktiserende muslim i vestlige samfunn. Her handler humoren gjerne om det som for muslimer er hverdagslig, men som ofte blir misforstått av andre. Dette temaet er beslektet med et annet sentralt tema ved vestlig muslimsk humor, nemlig frykten for muslimer og misforståelser som oppstår omkring dette. Mye av denne humoren handler om sikkerhet på flyplasser. Det tredje temaet som dominerer, er skråblikk på muslimske vaner og skikker, samt muslimske arketyper. Et typisk eksempel på sistnevnte er den ene muslimske onkelen som vil koble alt det positive som skjer i verden, til noe som muslimer en gang har gjort. Dette likner på den indiske «onkel»-arketyper som mener at alt egentlig stammer fra India. Slike stereotyper er morsomme fordi de av oss som har vokst opp med dem får en følelse av gjenkjennelse. Samtidig er disse arketyperne ikke veldig representative for den større gruppen.

I det følgende vil jeg ta for meg ulike mediesjangre der muslimsk humor uttrykkes og formidles, nemlig standup, film- og tv-seriekomedier og internett-memer.

Muslimske standup-komikere i Vesten

Standup er en viktig humorsjanger i vestlige land. Her finner vi også mange muslimer blant aktørene. I den forbindelse kan en skille mellom komikere som er muslimer, men som ikke gjør et poeng av dette i sitt materiale, og komikere som tar opp sin muslimske tro i humoren. De siste årene har det dukket opp en rekke komikere med muslimsk bakgrunn. De kan innimellom trekke inn muslimske referanser og stereotypier om muslimer, men disse komikerne spiller på et bredt register av temaer.

På den andre siden har vi det vi kan kalle «muslimske komikere». Disse baserer sin humorvirksomhet ene og alene på sin muslimske bakgrunn. Dersom vi tar for oss hele den engelskspråklige verden finner vi ganske mange innenfor denne kategorien. Hvor vanlig dette er, er dels avhengig av størrelsen på den muslimske befolkningen eller av botid, det vil si hvor lang historie muslimene har i det gitte landet. Det kan også hende at grad av aksept for religion og religiøsitet i alminnelighet har noe å si – slik vi for eksempel ser det i et land som USA.

Et eksempel på at muslimske komikere har fått innpass, ser vi i den amerikanske komikergruppen som kaller seg *Allah Made Me Funny*. Gruppen startet opp med Bryant «Preacher» Moss, Azhar Usman, og Azeem Muhammad, som senere ble erstattet med Mohammed «Mo» Amer. Disse komikerne kan på mange måter kalles muslimske aktivister, som bruker humor som verktøy. Deres utgangspunkt er et ønske om å bryte ned religiøse barrierer og nyansere bildet mange har av muslimer. *Allah Made Me Funny* hadde sitt første show på et muslimsk arrangement, men etter hvert har de nådd ut til hele USA. I dag er komikergruppen kjent over hele verden. Komikerne i *Allah Made Me Funny* er alle troende muslimer, og siden de ønsker å få flere muslimer til å komme til showene deres, serveres det ikke alkohol der.

Komikerne i *Allah Made Me Funny* tar i sitt humormateriale ofte utgangspunkt i seg selv. Et eksempel er Azhar Usman, som spøker med ulike muslimske gruppers måte å hilse på, slik som afroamerikanere, arabere, latinamerikanere og mest av alt folk fra det indiske subkontinentet. Usman er en stor og kraftig mann med et veltrimmet skjegg, og den av de tre i gruppen som ser mest konservativ og religiøs ut. Dette

trekkes også inn i humoren, ikke minst gjennom Usmans fortellinger fra flyplasser med sikkerhetssjekker og hans erfaringer med å vekke frykt hos folk rundt seg. Usman tuller med at han ikke hadde noe med 9/11 å gjøre (terrorangrepet mot USA 11. september 2001), men at han kan være ansvarlig for en 7-Eleven, eller to. Likevel er han påpasselig med å understreke at han faktisk er en amerikansk patriot. At han føler seg presset til å gjøre et poeng av dette sier noe om klimaet muslimske komikere opererer innenfor.

Komikerne i *Allah Made Me Funny* bruker, som nevnt, sin egen bakgrunn i humoren. Mohammed «Mo» Amer er palestiner og snakker om hvor godt det er å stå på en scene som er såpass stor: «Dette er mye plass for en palestiner. Se, uten en eneste kontrollpost!» Han forteller også om en flytur hvor han ble oppgradert til 1. klasse og endte opp ved siden av Eric Trump, sønnen til president Donald Trump. Amer peker på at kvinnen som oppgraderte han utvilsomt må ha vært en Clinton-tilhenger. Amer tuller også med populariteten til Mohammed-navnet og at det egyptiske landslaget ser ut til kun å bestå av Mohammed-er.

Bryant Moss er kanskje den i komikertrioen som ser minst muslimsk ut. Han forteller om hvordan folk reagerer når de finner ut at han er muslim. På bakgrunn av utseende og bekledning oppfatter folk ham ofte som en vestlig kristen. Moss snakker om hvordan religiøsitet forstått som kristendom blir ansett som noe positivt, men endres til noe negativt når det handler om islam. Han peker også på at det i slike situasjoner kan oppstå en ubehagelig stillhet hvor den andre ikke helt vet hva hun eller han skal si. Moss bruker dessuten flere arabiske begreper, fordi, som han sier, «hvorfør gjøre det lett for folk? Han ber ikke en bønn, han gjør du'a».

Det som skiller muslimske komikere fra de andre som har muslimsk bakgrunn, handler etter min oppfatning mer om hvilke temaer de ikke vil ta opp i showene sine, enn hvilke de faktisk tar opp. Komikere som bruker islam aktivt, vil, etter min erfaring, være påpasselige med ikke å fortelle vitser som kan virke sårende eller blasfemiske. De tuller mest med seg selv, samtidig som de bruker en religiøs språkdrakt. De muslimske komikerne spøker med folk som er religiøse, men ikke med religion som sådan. De tuller og tøyser, men opererer samtidig med tydelige grenser for hva de sier. De banner ikke, og bruker heller ikke et degraderende språk.

Til tross for at det finnes flere eksempler på muslimske komikere som snakker om religionen sin, også utenfor USA, er det likevel en uvilje blant mange muslimer mot å bevege seg inn på populærkulturelle humorsjanger. Frykten for å trå feil eller å skape uro omkring seg setter begrensninger. Den motstanden vi finner mot religionshumor fra en del muslimers side, har i stor grad å gjøre med mangel på forståelse og kunnskap hos publikum. I norsk kontekst ser vi for eksempel ofte at kunnskapsløshet setter sitt preg på muslimers holdninger til humor om islam. Et lavt kunnskapsnivå er også et tema norske komikere må forholde seg til (se også kapittelet om norske standupkomikere).

Humor om islam i Norge

I Norge er det flere komikere med muslimsk bakgrunn. Blant de mest kjente er Shabana Rehman, Zahid Ali, Abubakar Hussein, Yousef Hadaoui, Jonis Josef og Zane Khan. Det er også flere som er på vei inn i rampelyset. De norske komikerne med muslimsk bakgrunn spiller i vekslende grad på stereotypiene og utfordringene de møter som muslimer. Jeg er mer usikker på om vi har det jeg har kalt *muslimske komikere* i Norge, det vil si aktivt religiøst praktiserende muslimer, og om det finnes et marked for dette. Kanskje er det for vanskelig å operere som muslimsk komiker i et sekularisert land som Norge. Jeg håper imidlertid at noen unge muslimer vil motbevise denne påstanden.

Vinteren 2015 ble jeg invitert til å delta på standupshowet *Krenk 2015* på Chateau Neuf sammen med blant andre forstanderen i den jødiske menigheten i Oslo, Ervin Kohn. Konseptet handlet om at norske komikere skulle forsøke å krenke livssynsrepresentantene – kristne, jøder, muslimer og humanetikere og finne ut hvor grensene går – både når det gjaldt om komikere er redde for å krenke og om livssynsgruppene for lett lar seg krenke, slik enkelte mener. Livssynsrepresentantene satt med hver sin «krenk»-knapp som vi skulle trykke på dersom vi opplevde at en av komikerne gikk for langt. I komikernes sketsjer skjedde det imidlertid lite av den slags. I ettertid uttalte både Ervin og jeg at vi følte oss krenket, ikke som religiøse minoriteter, men fordi nivået på humoren var så lavt. Det var mye snakk om tiss, bæsj og promp. Den aller beste humoren

rettet seg mot humanetikerne, fordi den som fremførte den humoren selv var humanetiker og derfor kunne tillate seg å ta relevante problemstillinger og dilemmaer på kornet.

Komedier om og med muslimer

For å lage god humor om et tema kreves det altså at man har innsikt og kunnskap. Derfor er det ikke så lett å finne eksempler på god humor med og om muslimer. Selvsagt finnes det visse unntak, som den omtalte komikergruppen *Allah Made Me Funny*. Et annet helt fantastisk eksempel er den kanadiske serien *Little Mosque on the Prairie* (av Zarqa Nawaz, 2007–2012). Historien om det lille muslimske samfunnet i en liten by på den kanadiske landsbygda er et ironisk blikk fra innsiden, som tar ulike muslimske stereotyper på kornet – med humor, kunnskap og kjærlighet. Serien fokuserer på muslimer. Serieskaperen, den kanadiske journalisten, filmmakeren og forfatteren Zarqa Nawaz, er selv muslim. Flere av karakterene i serien er basert på hennes bekjentskapskrets og familie. Serien treffer fordi mange som har kontakter i muslimske miljøer kjenner seg igjen i arketyper som presenteres. Dessuten finnes det flere eksempler på flyplasshumor i *Little Mosque on the Prairie*, som jeg tidligere har lansert som et typisk tema i muslimsk humor i Vesten.

Første episode av serien ble sendt i januar 2007. I denne episoden er hovedpersonen, Ammar Rashid fra Toronto, på reise og skal rekke et fly. Ammar har gitt opp livet som suksessfull advokat og vil bli imam. Han er på vei til den fiktive byen Mercy i Saskatchewan-provinsen for å begynne som imam for moskeen der. På telefon fra flyplassen forklarer han sin mor at han tror Allah har en plan for ham og at hun kan gi beskjed til faren, som er misfornøyd med valget han har tatt, at livet ikke er over. Ammar sier: «Mamma, slutt å gi meg dårlig samvittighet! Gi deg! Jeg har planlagt dette i måneder. Dette burde ikke komme som noen bombe på dere. Hvis pappa tenker at det jeg skal gjøre er selvmord, så kan det være det samme. Dette er Allahs plan for meg». En kvinnelig medpassasjer overhører samtalen og registrerer ordene «bombe» og «selvmord» og tror dermed at han er en selvmordsbomber. Politiet tilkalles og arresterer ham med ordene: «Hold deg unna den bagen der, *son*. Du kommer

ikke til paradiset i dag!» Når Ammar senere blir avhørt, spør han lettere indignert: «Og hva er anklagen? Å være muslim og reise med fly?» Når politimannen tørt informerer ham om at det ikke var det han ble anklaget for, svarer Ammar: «Jeg bare spøkte. Muslimer rundt omkring i verden er kjent for sin sans for humor». Nesten før han får snakket ferdig, innser han at dette var ment som nok en morsomhet. Det hele er en svært morsom scene. Mange muslimer har opplevd å bli mistenkeliggjort i slike situasjoner og vil kjenne seg igjen. I TV-komedien blir temaet ufarliggjort og morsomt.

Samtidig er det ikke nødvendigvis slik at den som skal spøke med muslimer, på død og liv må være muslim selv, for at resultatet skal bli bra. Et slikt eksempel er den mørke, britiske filmkomedien *Four Lions*, som handler om fire unge menn som blir radikalisert. Her finnes det mye morsom slapstick, som når den ene karakteren vil bruke kråker som selvmordsbombere. Til tross for mye tøys og tull bidrar filmen også med en del aha-opplevelser og tankevekkende materiale. Filmen gjør like mye narr av stereotype oppfatninger om muslimer i samfunnet, som av interne prosesser i det muslimske miljøet. Chris Morris, som stod bak filmen, er ikke selv muslim, men han la ned mye arbeid i å sette seg inn i og å forstå de utfordringene muslimer i Storbritannia møter i sin hverdag.

God humor vokser ikke frem av seg selv, og den kan heller ikke manes frem på kommando. Humor må oppstå naturlig, og det kan ta tid. I de ovennevnte eksemplene ser vi betydningen av innsikt og kunnskap. Først når man har kjennskap til fenomenet det vitses om, kan resultatet bli godt.

Muslimske memer

Et aktuelt digitalt fenomen i forbindelse med temaet islam, muslimer og humor er internett-memer. I forlengelsen av fremveksten av sosiale medier har det dukket opp flere memer med et muslimsk utgangspunkt. Nå skal det sies at mange muslimer problematiserer memer fordi bilder av mennesker sees på som feil, men det er veldig få og svært konservative mennesker som virkelig mener dette. Dessuten finnes det jo memer som ikke avbilder noe levende. Det handler gjerne om at bildene deles

på interne muslimske internetfora, og at spøkene dermed ofte er ganske interne.

Blant memene som sirkuleres på muslimske internetfora og facebook-grupper er bilder av kefirflasker med teksten «the yogurt of the non-believers». Navnet er en lekende henvisning til betegnelsen «kafir», som betyr ikke-troende. Det er mye godhjertet humor her. Et annet eksempel er mannen som lover å skaffe månen og stjernene til sin kone. Når hun så etterspør dette, avviser han imidlertid å etterkomme ønsket fordi «hvordan skal folk feire id hvis jeg henter ned månen for deg?» (id-feiringen avgjøres etter månefasene). Humoren kan også ha brodd selv om den er ganske godhjertet. Et bilde av en mann som nistirrer på en kvinne, med teksten «brothers be like: first look is halal», henspiller på at man ikke gjør noe syndig dersom en ser på en kvinne uten å gjøre tilnærmelser, eller altså «first look is halal». Et annet eksempel er å bruke bilder av emoji'er på nettet som er tildekket med hijab. Teksten kan da være slik: «I've just changed my emojis to Ramadan mode». Her henspilles det på hvordan noen muslimer plutselig blir veldig religiøse i fastemånen *ramadan*.

Det er mange henspillinger på populærkulturelle uttrykk i disse muslimske memene. Noen av memene etterlikner bilder av scener fra populærkulturelle serier og filmer, andre er inspirert av dem, slik som for eksempel bilder hentet fra serien *Friends* og filmer som *Spiderman* og *Fast and Furious*. *Fast and Furious* har for eksempel blitt til *Fasting and Furious 7 – One last Ramadan*, illustrert med syv muslimer. Mange av memene reflekterer en dyp kunnskap om og innsikt både i det vestlige samfunnet og i det muslimske trosfellesskapet. Slike memer deles også i norske nettfora hvor muslimer diskuterer.

Halal-humor

Finnes det noen regler for islamsk humor som muslimske komikere forholder seg til? Ja, det gjør det så absolutt. Enkelte bruker begrepet «halal-humor» om dette. Hensikten er som all annen humor å få folk til å le, men ikke å latterliggjøre eller såre noen. Å spotte noen som for eksempel har et handikap, blir sett på som ekstra ille. Det finnes ulike

fortellinger om profeten, hans følgesvenner og hans etterfølgere (hadith) som underbygger dette, så vel som koranvers.

I Einar Bergs oversettelse av Koranen står det følgende i et vers:

49:11 Dere som tror, ingen må spotte andre, kanskje er de bedre enn dem, og ingen kvinner andre kvinner, kanskje er de bedre enn dem. Tal ikke ondt om hverandre, og belast ikke hverandre med klengenavn. Et slikt ondt navn er 'synder', etter at troen er antatt. De som ikke snur om, de handler sannelig ondt.

Det å spøke med hverandre er lov, men ond tale, altså det man kan kalle grov mobbing, kan tolkes som direkte syndig, ifølge dette verset. Men humor og det å dele gleder med hverandre er absolutt noe som det oppfordres til i Koranen. En historie (hadith) som underbygger dette, går ut på at profeten sier noe slikt som: «Ikke se med forakt på en god gjerning, selv om den skulle være aldri så liten. Om så bare det å møte en venn med et vennlig smil.»

Det er ellers enklere å snakke om hva som *ikke* er halal-humor enn hva som er det. Disse reglene er ikke eksakt nedskrevet noe sted, men utledes gjennom hadith-fortellinger og ulike koranvers. «Umoralske» eller grovt seksualiserte vitser blir for eksempel ikke sett på som greit. Det betyr ikke at dette ikke eksisterer i muslimske samfunn, men bare at de ikke har en religiøs godkjennelse.

Muslimsk humor på fremmarsj

Som nevnt har det alltid vært mye humor i muslimske samfunn. Historiene om Mulla Nasreddin er et eksempel på at det også historisk har vært mye humor innenfor muslimsk tradisjon. Historiene om ham finnes i ulike varianter over hele den muslimske verden. Ved å fremstå som naiv og gjøre narr av seg selv fikk han frem mange allmenne sannheter og kloke poenger.

Også i dag finner man mye humor i muslimske land. Det er ofte snakk om en form for svart humor som henspiller på en krevende livssituasjon. På denne måten fungerer humoren som en mekanisme for å takle store utfordringer. Mye av humoren er rettet mot de som styrer. Humoren blir dermed et verktøy for samfunnskritikk. Også religiøse ledere rammes

av denne form for humor. De religiøse trosforestillingerne blir imidlertid sjelden angrepet. Det oppfattes ikke som legitimt. Slik vil det også være for mange jøder og kristne.

Også i den vestlige verden finner man i dag mye god muslimsk humor. I dette kapitlet har jeg skilt mellom komikere som har muslimsk bakgrunn, men som ikke nødvendigvis bruker dette i sine shows, og «muslimske komikere», som ene og alene spiller på at de er muslimer.

Til tross for at de siste årenes terrorangrep, selvmordsbomber etc. har gjort det krevende for muslimer i vestlige land, har det likevel blitt laget mye god humor av muslimer som tuller med stereotype forestillinger i samfunnet. Ikke minst gjelder dette humor knyttet til temaet flyplass-sikkerhet.

I land som USA og Storbritannia har det skjedd mye på den muslimske humorfronten. Jeg har her presentert noen eksempler som er kjent for mange også i Norge. Det norske humorfeltet er i stor grad påvirket av det som kommer vestfra. Foreløpig finnes det i Norge få muslimske komikere, det vil si komikere som står frem som aktive muslimer og som lager god humor om islam og muslimer. Men det er kanskje bare et spørsmål om tid før vi får denne typen komikere også i norsk sammenheng.

Referanser

- Bringsværd, T. Å. (2000). *Guds klovn. De merkelige beretningene om Nasreddin Hodja*. Oslo: Gyldendal.
- Geybels, H. & Herck, W. V., (Red.) (2012). *Humour and Religion. Challenges and ambiguities*. Bloomsbury religious studies. London: Bloomsbury.
- Koranen* (1989). Norsk-arabisk utgave tilrettelagt i oversettelse av E. Berg. Oslo: Universitetsforlaget
- Marzolph, U. (2012). The Muslim Sense of Humour. I H. Geybels og W. V. Herck (Red.), *Humour and religion. Challenges and ambiguities* (s. 169–187). London: Bloomsbury.

Analysert materiale

- Aguilar, F. & Maldonado, J. (produsenter) (2005). *Allah Made Me Funny: The Official Muslim Comedy Tour*, DVD.

- Herbert, M. (produsent). (2019). Morris, C. (regissør). *Four Lions*, DVD.
- Jahangir, W. (produsent). Cavalho, P. (regissør) (2009). *Allah Made Me Funny – Official Muslim Comedy Show – Live HMV Apollo*, DVD.
- Kalin, A., Usman, A. & Moss, B. (produsenter). Kalin, A. (regissør) (2008). *Allah Made Me Funny – Live in Concert*, DVD.
- Nawaz, Z, Rae, L., Redican, D., & Mather Nawaz, P. (2012) *Little Mosque on the Prairie, season 1–6*, DVD.